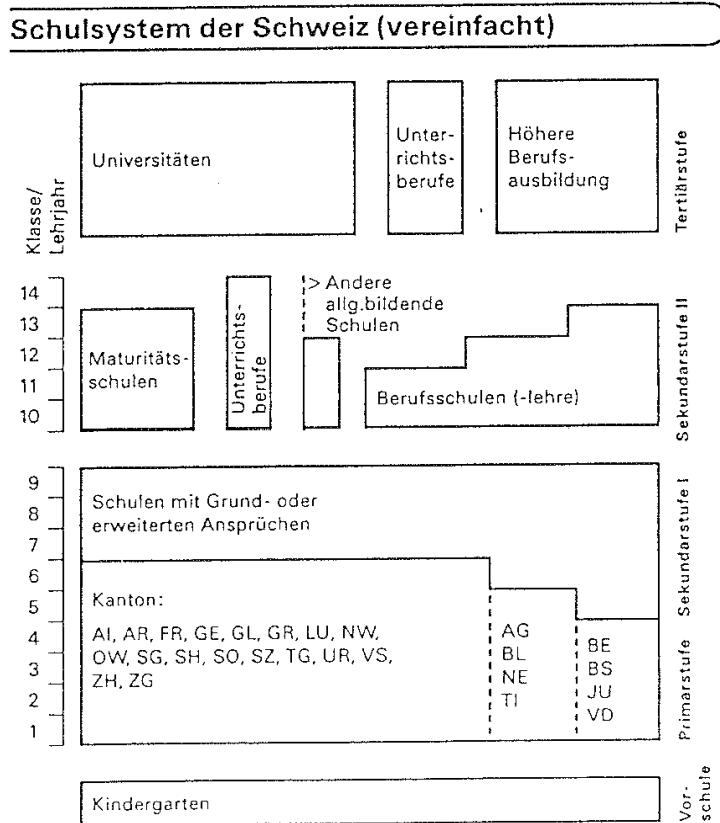

O kształceniu zawodowym w Szwajcarii

Wprowadzenie

Zanim zostaną przedstawione niektóre założenia kształcenia zawodowego, warto na początku krótko naświetlić specyfikę szwajcarskiego systemu szkolnego. Otóż nie można mówić o jednolitej jego strukturze obowiązującej na terytorium całego kraju. Odzwierciedla on bowiem istotę ustroju państwowego, opartego na zasadach konfederacji. System szkolny jest więc zdecentralizowany. Nie ma ogólnokrajowego ministerstwa odpowiedzialnego za sprawy kształcenia i wychowania. Poszczególne kantony, mając na względzie uwarunkowania kulturowe i językowe, kierują się własnymi rozwiązaniami prawnymi w tym zakresie. Również relatywnie dużą autonomią we wdrażaniu określonych założeń cieszą się niższe jednostki administracyjne, a mianowicie gminy. Chodzi tu przede wszystkim o dopasowanie określonych rozwiązań do potrzeb i możliwości lokalnych. Również na kantonach i gminach spoczywa obowiązek prawie całkowitego finansowania oświaty. Za koordynację polityki edukacyjnej i kulturalnej (w wybranych obszarach) na poziomie państwowym odpowiada Szwajcarska Konferencja Kantonalnych Dyrektorów ds. Wychowania (*Die Schweizerische Konferenz der kantonalen Erziehungsdirektoren – EDK*). W praktyce mamy więc do czynienia z nie jednym, a wieloma systemami szkolnymi, funkcjonującymi na terenie poszczególnych kantonów. Nie mniej jednak dokonując pewnych uproszczeń, można dokonać ich ogólnej charakterystyki. Jego podstawą jest obligatoryjna dziewięcioletnia szkoła powszechna (*Obligatorische Volksschule*). Przed podjęciem nauki szkolnej (w wieku sześciu lub siedmiu lat) dzieci przez okres jednego lub dwóch lat uczęszczają do przedszkola (*Kindergarten*). Nauka na stopniu pierwszym (*Primarstufe*) szkoły powszechnej, w zależności od kantonu, trwa od czterech do sześciu lat. Wszyscy uczniowie po jego ukończeniu kontynuują naukę na stopniu drugim (etap pierwszy) – (*Sekundarstufe I*). W poszczególnych kantonach funkcjonują różne strukturalne modele kształcenia na tym stopniu (*Strukturmodelle auf Sekundarstufe I*). W większości kantonów tworzone są dwa profile kształcenia: z wymaganiami podstawowymi (*mit Grundanspruechen*) i z wymaganiami poszerzonymi (*mit erweiteren Anspruechen*). Do obu profili uczniowie kwalifikowani są na podstawie wyników w nauce. W kantonach gdzie nie wprowadzono takiego podziału, uczniowie kształceni są według jednej istniejącej formy. W czasie wypełniania obowiązku szkolnego uczniowie mają zajęcia w pierwszym języku (niemiecki, francuski, włoski lub retoromański), opanowują drugi język oficjalny kraju oraz język angielski [<http://www.swissworld.org/de/>]. Pozostałe przedmioty szkolne to: matematyka, przyroda, geografia, historia, wie-

dza o społeczeństwie, gospodarstwo domowe, zajęcia praktyczne, muzyka, ry-
sunki, sport. W niektórych kantonach takie przedmioty, jak: przyroda, geografia,
historia, wiedza o społeczeństwie realizowane są w ramach zintegrowanych
zajęć z przedmiotu: człowiek i środowisko (*Mensch und Umwelt*). Do tego do-
chodzą (wykraczające poza typowe przedmioty szkolne) takie obszary eduka-
cyjne, jak: ochrona środowiska, wychowanie zdrowotne, wychowanie seksualne,
wychowanie interkulturowe, wychowanie medialne, informatyka, przygotowanie
do wyboru zawodu, wychowanie komunikacyjne [Wettstein, Gonon 2009: 34].

Rys. 1. Szwajcarski system szkolny (w uproszczeniu)

Źródło: P. Bonati, *Zur Situation der Lehrerbildung in der Schweiz*, mp. Grafik 2.

Po ukończeniu dziewięcioletniego okresu nauki uczniowie mogą ją dalej kontynuować na stopniu drugim – etap drugi (*Sekundarstufe II*). W ramach tego cyklu kształcenia funkcjonują szkoły ogólnokształcące i zawodowe. Ponad 95% absolwentów dziewiątej klasy kształci się dalej. Warto nadmienić, że szkoły publiczne cieszą się dobrą opinią. Świadczą o tym rezultaty uczniów uzyskiwane

w kolejnych edycjach międzynarodowych badań osiągnięć szkolnych PISA. Podkreśla się, że szkoły publiczne oprócz realizacji zadań edukacyjnych spełniają istotną funkcję integracyjną. Jest to bardzo ważne, mając na uwadze zróżnicowane językowo, kulturowo i materialnie społeczeństwo. Analizując specyfikę szwajcarskiego systemu szkolnego, trzeba również zauważyć, iż w oparciu o zawarty w 2007 r. konkordat między kantonalnymi dyrektorami ds. wychowania, podejmuje się wysiłki mające na celu wspólne harmonizowanie działań edukacyjnych.

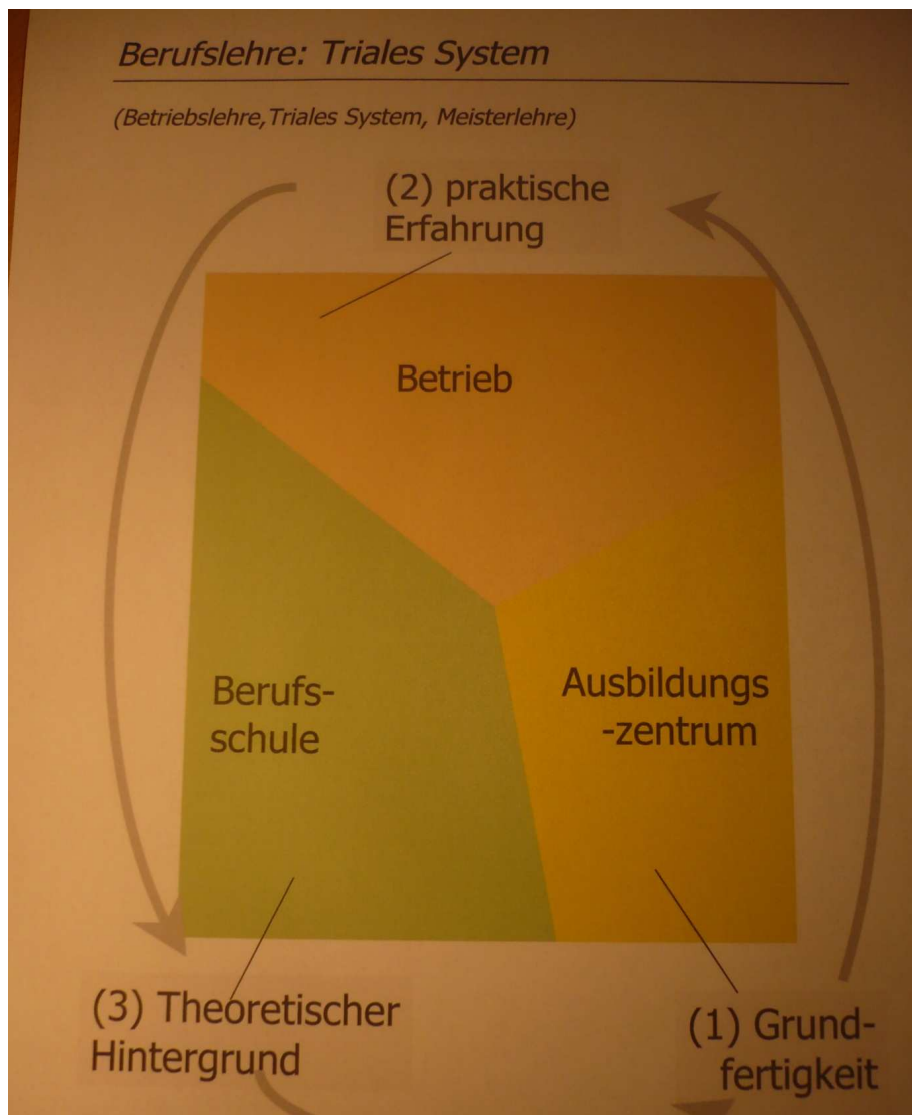
1. Wybrane aspekty kształcenia zawodowego

Jak zauważają E. Wettstein i Ph. Gonon [2009: 70–71], w XIX wieku doszło w Szwajcarii do nowego ukształtowania stosunków dotyczących nauczania i uczenia się zawodu. Przyjmuje się, że wraz z postanowieniem (w 1888 r.) władz federalnych o subwencjonowaniu zakładów kształcenia zawodowego położono podwaliny dla rozwoju tego typu instytucji. Z myślą o utrzymaniu tradycyjnego kształcenia pod kierunkiem mistrza (*Lehre beim Meister*) oraz modernizacji systemu kształcenia po obligatoryjnej szkole powszechnej partie i związki zażądały państwowej pomocy nie tylko dla szkół prowadzących dalsze kształcenie, ale również w celu powstania nowych instytucji, jak publiczne warsztaty czy muzea. Od strony prawnej kształcenie zawodowe zostało właściwie uregulowane na poziomie konfederacji dopiero w 1930 r. Wówczas to ukończenie nauki zawodów związanych z przemysłem, rzemiosłem i handlem uzależniono od uczęszczania uczniów do szkół zawodowych. Ustawa o kształceniu zawodowym weszła w życie 1 stycznia 1933 r. Była ona zmieniana w latach 1963, 1978 i ostatnio w 2002 r. Wszystkie zmiany były czynione z myślą o umocnieniu i rozwoju systemu kształcenia zawodowego. Chodziło nie tylko o doskonalenie dróg prowadzących do nabycia podstawowych kwalifikacji, lecz także sprawy związane z kształceniem na poziomie wyższym oraz dalszym doskonaleniem zawodowym. Jak twierdzą pedagogowie, w ostatnich latach można zaobserwować znaczące zainteresowanie szwajcarskim kształceniem zawodowym nie tylko w kraju, ale i za granicą. Podobnie jak w innych krajach niemieckiego obszaru językowego jest tu wykorzystywany dualny system kształcenia zawodowego (*duals System* – pojęcie wprowadzone w latach sześćdziesiątych w Niemczech). Opiera się on na wykorzystaniu potencjału zakładów pracy i to zarówno w zakresie przygotowania, jak i doskonalenia zawodowego. W ramach tego systemu uczniowie od trzech do czterech dni (z reguły) pracują w zakładzie i raz lub dwa razy w tygodniu uczęszczają do szkoły zawodowej (*Berufsfachschule*). W Szwajcarii występuje również specyficzny (*Sonderfall*) system trójelementowy (*Triales System*). Nazwa pochodzi od terminu *dritter Lernort*. Chodzi o trzecie, po szkole i zakładzie pracy, miejsce odbywania nauki zawodu. Otóż stwierdzono, że dotychczasowy podział zadań: szkoła – teoria, zakład pracy – praktyka nie wytrzymuje próby czasu. Uznano, że potrzebne jest utworzenie miejsc kształcenia „między zakładem pracy a szkołą”. Są to centra kształce-

nia (*Ausbildungs-zentrum*), w których uczący się zawodu nabywają określone umiejętności praktyczne oraz wprowadzani są w specyficzne zagadnienia teoretyczne. Daje to możliwość pominięcia szkolnego nauczania przedmiotowego oraz rzeczywistych sytuacji występujących w zakładzie pracy. A zatem według przepisów prawnych dla realizacji celów kształcenia zawodowego przewidziano trzy miejsca. Są to: zakłady, w których realizuje się kształcenie praktyczne; szkoły zawodowe, realizujące kształcenie ogólnokształcące i teoretyczne zawodowe; ponadzakładowe kursy (*ueberbetriebliche Kurse*) wraz z wymienionymi wyżej centrami, w których istnieje możliwość uzupełnienia kształcenia w zakresie praktycznym i szkolnym.

E. Wettstein i Ph. Gonon [2009: 175–176] zaznaczają, że zbyt wcześnie jest jeszcze mówić o rozwiniętej dydaktycznej refleksji odnoszącej się do oczekiwań związanych z trzecim miejscem kształcenia. W Szwajcarii przyjęto, iż kształcenie zawodowe jest zadaniem wspólnoty. Na zasadzie partnerskiej współpracy władze federalne i kantonalne wraz z innymi podmiotami troszczą się o teraźniejszość i przyszłość tego obszaru kształcenia. Gminy nie odgrywają jeszcze znaczącej roli w kształtowaniu polityki oświatowej w odniesieniu do kształcenia zawodowego. Zakłady, szkoły, organizacje gospodarcze i państwo biorą na siebie obowiązek prawidłowego przygotowania młodych ludzi do wymagającego rynku pracy. Przyjmuje się, że decydującym kryterium dla stale wzrastającej roli kształcenia zawodowego jest jego permanentna gotowość do reform. Postawiono przed nim dwa zasadnicze cele: wspomaganie rozwoju osobowego uczniów oraz przygotowanie nowych kadr dla potrzeb gospodarki i innych obszarów świata pracy. Warto mieć na uwadze, że dwie trzecie ludności 7,5-milionowego kraju mieszka w regionach miejskich. Prawie jedna czwarta mieszkańców Szwajcarii (23%) urodziła się poza jej granicami. W ostatnim dziesięcioleciu liczba stałych mieszkańców kraju wzrosła o 6%. Trzy czwarte czynnych zawodowo obywateli zatrudnionych jest w sektorze usługowym. Dwie trzecie pracuje w małych i średnich zakładach. Trzy czwarte chłopców i dwie trzecie dziewcząt po ukończeniu obligatoryjnego kształcenia ogólnego zdobywa kwalifikacje zawodowe [Wettstein, Gonon 2009: 12–14]. Ramowe kierunki rozwoju kształcenia zawodowego uwarunkowane są od rozwoju gospodarczego kraju. Zasadne jest więc pytanie o zawody przyszłości. Pytanie to stawiają rodzice, media, politycy. Zauważa się rolę kształcenia zawodowego w kontekście międzynarodowego współzawodnictwa gospodarczego. Podkreśla się jego znaczenie w dobie konkurencji gospodarczej. Dlatego też współczesny świat pracy i polityka oświatowa odgrywają kluczową rolę w formułowaniu celów, treści, metod i form organizacji kształcenia zawodowego. Z drugiej strony od kilku lat coraz większą uwagę poświęca się pozainstytucjonalnemu uczeniu się. Mając na uwadze zwiększenie mobilności, rozpatruje się możliwości uznania nieformalnych i mniej znanych ukończonych form kształcenia czy też posiadanych umiejętności. Dostrzegany jest również problem nabywania nowych kwalifikacji lub przekwalifiko-

wywania się. Szczególnie ważne w tych przypadkach są umiejętności samokształcenia oraz samodzielnej organizacji procesu kształcenia przez osoby zainteresowane. Nie tylko szkolnictwo, ale również media i całe społeczeństwo powinny przygotować się na zmiany i przeformowania wynikające z wyzwań przyszłości. Podkreśla się, że uczenie przez całe życie jest naturalną odpowiedzią na zmiany zachodzące pod wpływem postępu cywilizacyjnego.

Rys. 2. Struktura systemu trójelementowego

Źródło: E. Wettstein: www.bbb09.ch

Uwagi końcowe

Na uwagę zasługuje dobrze rozwinięty system doskonalenia zawodowego w tym kraju. Należy przy tym podkreślić duże zainteresowanie czynnych zawodowo obywateli ciągłym podnoszeniem swoich kwalifikacji. Prawie jedna trzecia wszystkich dorosłych uczestniczy w organizowanych w tym celu kursach i seminariach. Dużą rolę odgrywa także nieformalne doskonalenie, głównie poprzez studiowanie fachowej literatury czy też aktywny lub bierny udział w różnego typu zjazdach i konferencjach. Aktywność w zakresie doskonalenia zawodowego przejawiają pracownicy do około pięćdziesiątego piątego roku życia. Zdobywaniem natomiast wiedzy ogólnej zainteresowane są również osoby znacznie starsze, niejednokrotnie od dawna będące już na emeryturze. Dużą rolę w kształtowaniu polityki oświatowej w odniesieniu do szkolnictwa zawodowego odgrywają organizacje i stowarzyszenia zrzeszające przedstawicieli poszczególnych profesji. Możliwości ich oddziaływania są duże, ponieważ posiadają swoje oddziały zarówno na szczeblu federalnym, kantonalnym, jak i na płaszczyźnie regionalnej.

Literatura

<http://www.bb09.ch>

<http://www.swissworld.org/de/>

Wettstein E., Gonon Ph. (2009), *Berufsbildung in der Schweiz*, Bern.

Streszczenie

Autor przedstawia wybrane aspekty kształcenia zawodowego w Szwajcarii. Czyni to po wcześniejszym zarysowaniu systemu szkolnego w tym kraju. Ukazuje uwarunkowania społeczno-kulturowe wpływające na politykę edukacyjną państwa.

Słowa kluczowe: kształcenie zawodowe, system szkolny.

On the professional training system in Switzerland

Abstract

The author presents chosen aspects of professional training in Switzerland. He does this after outlining the educational system in this country. He lays out the social and educational conditions that impact the education policy of the country.

Key words: professional training, educational system.